

บทสรุปผู้บริหาร
โครงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานวิद्यชุมชนภาคประชาชน
โดย

เครือข่ายสื่อภาคประชาชนภาคเหนือ

สมาพันธ์วิद्यชุมชนคนอีสาน

เครือข่ายวิद्यชุมชนภาคตะวันออก

เครือข่ายวิद्यชุมชนภาคใต้

มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม

มูลนิธิไฮน์ริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มีนาคม 2551

1. บทนำ

วิद्यชุมชนในประเทศไทยเกิดขึ้นภายใต้การรับรองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกักดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543

หลังจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ องค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการหัวก้าวหน้าด้านสื่อสารมวลชน ได้ขยายความรู้ด้านสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และดำเนินการฝึกอบรมเกี่ยวกับการดำเนินการวิद्यชุมชนให้แก่ประชาชนทั่วประเทศอย่างต่อเนื่อง ภายใต้หลักการว่าวิद्यชุมชนเป็นของชุมชน เพื่อชุมชน และโดยชุมชน นอกจากนี้การดำเนินงานของวิद्यชุมชนใช้รูปแบบอาสาสมัคร ไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจ และไม่ถูกแทรกแซง/ครอบงำจากรัฐ ทุน และนักการเมือง

ใน พ.ศ. 2547 รัฐบาลอนุญาตให้วิद्यชุมชนสามารถมีโฆษณาได้ ทำให้วิद्यชุมชนจากเดิมที่มีอยู่ประมาณ 500 กว่าสถานี ได้ขยายตัวเป็น 2000 กว่าสถานี ภายในเวลา 3 เดือนหลังจากประกาศอนุญาต การขยายตัวดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและขาดกระบวนการเรียนรู้และทำความเข้าใจในหลักการของวิद्यชุมชน จึงส่งผลทำให้เกิด “สงครามแย่งชิงคลื่นความถี่” ขึ้น

การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลวิद्यชุมชนภาคประชาชน ศึกษา กำเนิดและพัฒนนาการของวิद्यชุมชน และวิเคราะห์ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินการวิद्यชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อให้เครือข่ายวิद्यชุมชนมีความเข้าใจต่อภาพรวมสถานการณ์วิद्यชุมชนในประเทศไทย และสามารถวางแผนงานให้สอดคล้องกับพัฒนนาการของวิद्यชุมชน

2. วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการทำงานภายใต้ความร่วมมือของหลายฝ่าย และการประชุม “เครือข่ายวิद्यชุมชนที่รับผิดชอบโครงการ” เป็น “พื้นที่” ในการตัดสินใจและดำเนินงานร่วมกัน โดยการประชุมเครือข่ายวิद्यชุมชนที่รับผิดชอบโครงการครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เป็นการประชุมเพื่อหารือ กำหนดประเด็นในการศึกษา จัดทำเครื่องมือ

ในการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูล (แบบสอบถาม) และวางแผนการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายวิทยุชุมชนระดับภาค มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ และนักวิจัย ในช่วงก่อนและหลังประชุมได้มีการปรึกษาหารือกับคณะที่ปรึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการทำงาน นอกจากนี้ คณะวิจัยยังได้มีการแบ่งงานกันทำ โดยเครือข่ายวิทยุชุมชนระดับภาคและ มอส. ทำหน้าที่เลือกกลุ่มตัวอย่าง รวบรวมรายชื่อและที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง วางแผนการเก็บข้อมูล และเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างเน้นไปที่สถานีวิทยุชุมชนที่เกิดตามกระบวนการปรัชญาวิทยุชุมชนและผ่านกระบวนการเรียนรู้และเตรียมความพร้อมชุมชน โดยมีจุดเริ่มต้นไม่มุ่งแสวงหาผลกำไรและเน้นการบริการชุมชนเพื่อดูปัจจัยกระทบที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ในขณะที่นักวิจัย เป็นผู้จัดทำร่างแบบสอบถาม โดยรวบรวมจากประเด็นที่ได้จากที่ประชุม และคำถามที่เกิดขึ้นจากการทบทวนเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จากข้อจำกัดเรื่องเวลา ทำให้ไม่สามารถทดสอบร่างแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างได้ จึงใช้วิธีการทดสอบและทำความเข้าใจกับผู้แทนเครือข่ายที่จะเป็นผู้เก็บข้อมูลโดยตรง และปรับปรุงแบบสอบถามอีกครั้ง ที่มีคำถามในลักษณะแบบปลายปิดมีตัวเลือกและปลายเปิดระบุเนื้อหา ก่อนส่งให้เครือข่ายระดับภาคใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

การประชุมเครือข่ายวิทยุชุมชนที่รับผิดชอบโครงการครั้งที่ 3 มีขึ้นเพื่อสอบถามความก้าวหน้าอุปสรรคในการเก็บข้อมูล ตลอดจนข้อสังเกตต่างๆ ที่พบ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์สถานการณ์การดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนแต่ละแห่ง แต่ละภาค สำหรับเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่จะใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป ในขณะที่การประชุมครั้งที่ 4 เป็นการนำข้อมูลวิเคราะห์แล้ว มาร่วมกันพิจารณา เสนอแนะร่างรายงานการศึกษา และแสวงหาแนวทางร่วมกันในการดำเนินงานในอนาคต

3. ผลการศึกษา

วิทยุชุมชนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษารั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 158 สถานี ใน 6 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ 35 สถานี ภาคใต้ 21 สถานี ภาคอีสาน 53 สถานี ภาคตะวันตก 16 สถานี ภาคตะวันออก 21 สถานี และภาคกลางและกรุงเทพฯ 12 สถานี โดยแยกประเภทวิทยุชุมชนตามรูปแบบการดำเนินงานออกเป็น 2 รูปแบบ คือ วิทยุชุมชนเชิงกายภาพ จำนวน 109 สถานี และวิทยุชุมชนเชิงประเด็น จำนวน 49 สถานี

3.1 ลักษณะทั่วไปของวิทยุชุมชน พิจารณาจากฐานที่ว่าสถานีที่ตั้งสถานีเป็นที่สาธารณะที่สมาชิกเข้าออกสะดวก กำลังส่งกระจายเสียงต่ำประมาณ 20 – 30 วัตต์ รัศมีกระจายเสียงประมาณ 10 -15 กิโลเมตร และช่วงเวลาออกอากาศขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 158 สถานีพบว่า

1. **สถานที่ตั้ง** สถานีวิทยุชุมชนตั้งอยู่ในที่สาธารณะมากที่สุด มีจำนวน 83 สถานี หรือร้อยละ 52.5 (ตั้งอยู่ในวัด/มัสยิด/โบสถ์ ร้อยละ 23.4 ศาลาเอนกประสงค์ ร้อยละ 2.5 และที่สาธารณะอื่นๆ ร้อยละ 26.6) ส่วนสถานที่ตั้งรองลงมา คือ ที่ทำการส่วนราชการ มีจำนวน 40 สถานี หรือร้อยละ 25.3 (ตั้งอยู่ใน อบต. ร้อยละ 6.3, เทศบาล ร้อยละ 1.3, โรงพยาบาล ร้อยละ 5.7, โรงเรียน ร้อยละ 4.4, และที่ทำการราชการอื่นๆ ร้อยละ 7.6)

สถานีวิทยุชุมชนที่ตั้งอยู่ในสถานที่ราชการหรือสำนักงานขององค์กรพัฒนาเอกชน (เช่น อบต. เทศบาล สถานีอนามัย มูลนิธิ และโรงพยาบาล เป็นต้น) มักได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการนั้นๆ เช่น การออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (ค่าไฟฟ้าและค่าโทรศัพท์) และการซ่อมแซมบำรุงรักษาเครื่องส่งและอุปกรณ์ เป็นต้น แต่การตั้งอยู่ในสถานที่ราชการหรือสำนักงานขององค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้บางคนและบางกลุ่มในชุมชนไม่สะดวกใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม

2. กำลังส่งและพื้นที่กระจายเสียง ขึ้นอยู่กับหลายเงื่อนไขด้วยกัน อย่างเช่น สภาพภูมิประเทศ กำลังส่ง และสถานที่ตั้งของสถานี ฯลฯ สถานีวิทยุชุมชนส่วนใหญ่ใช้เครื่องส่งที่มีกำลังส่งน้อยกว่า 30 วัตต์ มีจำนวน 121 สถานี หรือร้อยละ 76.6 ส่วนสถานีวิทยุชุมชนที่มีกำลังส่งระหว่าง 31-60 วัตต์ มีจำนวน 12 สถานี หรือร้อยละ 7.6 และสถานีวิทยุชุมชนที่มีกำลังส่งมากกว่า 60 วัตต์ มีจำนวน 25 สถานี หรือร้อยละ 15.8

วิทยุชุมชนส่วนใหญ่สามารถกระจายเสียงได้ในระดับตำบลถึงระดับอำเภอ โดยสถานีวิทยุชุมชนที่มีพื้นที่กระจายเสียงน้อยกว่า 4 ตำบล มีจำนวน 62 สถานี หรือร้อยละ 44.3 สถานีวิทยุชุมชนที่มีพื้นที่กระจายเสียง 5 – 8 ตำบล มีจำนวน 50 สถานี หรือร้อยละ 35.7 สถานีวิทยุชุมชนที่มีพื้นที่กระจายเสียง 9 – 12 ตำบล มีจำนวน 12 สถานี หรือร้อยละ 8.6 และสถานีวิทยุชุมชนที่มีพื้นที่กระจายเสียงมากกว่า 13 ตำบล มีจำนวน 16 สถานี หรือร้อยละ 11.4

3. วันและเวลากระจายเสียง ไม่แตกต่างจากของวิทยุกระแสหลัก กล่าวคือ สถานีวิทยุชุมชนที่กระจายเสียงทุกวันมีจำนวน 136 สถานี หรือร้อยละ 86.6 ส่วนกระจายเสียง 4 – 6 วันต่อสัปดาห์ มีจำนวน 17 สถานี หรือร้อยละ 10.9 และสถานีวิทยุชุมชนที่กระจายเสียง 1 – 3 วันต่อสัปดาห์ มี 4 สถานี หรือร้อยละ 2.5

สำหรับจำนวนชั่วโมงกระจายเสียงต่อวันนั้น สถานีวิทยุชุมชนที่ออกกระจายเสียงมากกว่า 9 ชั่วโมงต่อวัน มีจำนวน 109 สถานี หรือร้อยละ 69.0 รองลงมาออกอากาศ 5 – 8 ชั่วโมงต่อวัน มีจำนวน 33 สถานี หรือร้อยละ 20.9 และออกอากาศน้อยกว่า 4 ชั่วโมงต่อวัน มีจำนวน 16 สถานี หรือร้อยละ 10.1

การที่สถานีวิทยุชุมชนส่วนใหญ่ออกอากาศทุกวันและวันละมากกว่า 9 ชั่วโมงนั้น เป็นเพราะว่าผู้ดำเนินการต้องการให้ผู้ฟังรับทราบว่าสถานีของตน “มีตัวตน” และเปิดดำเนินการอยู่ ซึ่งผู้ฟังสามารถสัมผัสได้ทางคลื่น แม้ว่าอาจจะเปิดแต่เพลงอย่างเดียวโดยไม่มีผู้จัดรายการก็ตาม

3.2 วิद्यุชุมชนเป็นของชุมชน ศึกษาความหลากหลายของกลุ่มหรือองค์ประกอบใน

คณะกรรมการวิทยุชุมชน ทูตที่นำมาใช้ก่อตั้งและดำเนินงาน และแหล่งเงินที่มาสับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน

1. องค์ประกอบของคณะกรรมการ ส่วนมากมาจากบุคคลหรือกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ภายในชุมชนและมีความหลากหลายพอสมควร โดยตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการมากที่สุด มีถึงร้อยละ 17.6 รองลงมาอันดับที่ 2 คือ ข้าราชการระดับท้องถิ่น มีร้อยละ 15.0 และรองลงมาอันดับ 3 คือชาวบ้านที่ไม่มีตำแหน่งเป็นทางการใดๆ ในชุมชน มีร้อยละ 14.7 ส่วนกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการน้อยที่สุดคือ คนจากภายนอกชุมชน/ตัวแทนจากองค์กรภายนอกชุมชน มีเพียงร้อยละ 7.6 เมื่อพิจารณาแยกตามภาคแล้ว ภาคตะวันตกมีชาวบ้านที่ไม่มีตำแหน่งใดๆ ในชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการมากที่สุด

2. การระดมทุน การก่อตั้งวิทยุชุมชนในตอนเริ่มแรกต้องมีการซื้อเครื่องส่งและอุปกรณ์ประกอบการกระจายเสียงอื่นๆ ส่วนใหญ่มักใช้การระดมทุนภายใน เช่น การทอดผ้าป่า การเลี้ยงน้ำชา การเลี้ยงโต๊ะจีน เป็นต้น

และมีทุนจากภายนอกมาสนับสนุนในตอนเริ่มแรกด้วย เช่น กองทุนเพื่อสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม

ในช่วงดำเนินงาน สถานีวิทยุชุมชนยังใช้วิธีการระดมทุนโดยการเชิญชวนให้คนในชุมชนเป็นเจ้าของภาพสนับสนุนค่าน้ำ/ค่าไฟฟ้า/ค่าโทรศัพท์มากที่สุด มีถึงร้อยละ 18.7 ส่วนวิธีการรองลงมาคือ การขอการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก มีร้อยละ 14.2 และวิธีการระดมทุนที่ใช้น้อยที่สุด คือ การขายของ เช่น ผลิตภัณฑ์ชุมชน จตุคามรวมเทพ เสื้อ เป็นต้น มีเพียงร้อยละ 3.4

เมื่อแยกพิจารณาตามภาค ปรากฏว่าภาคใต้ ภาคอีสาน ภาคตะวันตก และกรุงเทพฯและภาคกลางมีลักษณะคล้ายกับภาพรวมของทั้งประเทศ ในขณะที่ภาคเหนือและภาคตะวันออก ใช้วิธีการขอการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมากที่สุด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการระดมทุนระหว่างภายในและภายนอกชุมชนแล้ว วิทยุชุมชนระดมทุนภายในชุมชนถึงร้อยละ 57.9

3. แหล่งเงินที่นำมาซื้อเครื่องส่งและอุปกรณ์ การก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนส่วนใหญ่จะใช้เงินประมาณ 200,000 – 300,000 บาท โดยเครื่องส่งจะใช้เงินประมาณ 30,001 – 50,000 บาท เสาอากาศจะใช้เงินประมาณ 10,001 – 30,000 บาท และห้องส่งและอุปกรณ์จะใช้เงินประมาณ 30,001 – 60,000 บาท อย่างไรก็ตาม เครื่องส่งและอุปกรณ์ประกอบการกระจายเสียงของสถานีวิทยุชุมชนต้องมีการซ่อมแซมและบำรุงรักษาอยู่เสมอ และอุปกรณ์บางอย่างก็มีราคาแพง ต้องระดมทุนหลากหลายรูปแบบเพื่อให้มีเงินพอซื้ออุปกรณ์นั้นๆ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องเล่นซีดี เป็นต้น

วิทยุชุมชนใช้เงินซื้อเครื่องส่งจากการระดมทุนกันเองร้อยละ 32.4 และใช้เงินจากกองทุนเพื่อสังคมหรือพอช. ร้อยละ 35.8 ส่วนเงินจากแหล่งอื่นๆ เช่น อบต. องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น มีร้อยละ 29.8 ส่วนเสาอากาศจะใช้แหล่งเงินอื่นๆ เป็นอันดับแรก มีร้อยละ 39.0 (คือ อบต., เงินส่วนตัว และองค์กรพัฒนาเอกชน) และแหล่งเงินรองลงมา คือ เงินที่ระดมกันเอง มีร้อยละ 37.7 สำหรับห้องส่งและอุปกรณ์นั้น แหล่งเงินอันดับแรกคือเงินที่ระดมทุนกันเอง มีร้อยละ 45.0 และแหล่งเงินรองลงมาคือ อบต. และองค์กรพัฒนาเอกชน มีร้อยละ 37.6

3.3 วิทยุชุมชนโดยชุมชน พิจารณาการบริหารจัดการจากจำนวนคณะกรรมการและผู้จัดรายการ การประชุมและการปรับผังรายการ และการเชิญคนท้องถิ่นมาพูดในรายการ สรุปได้ดังนี้

1. จำนวนคณะกรรมการและผู้จัดรายการ คณะกรรมการของวิทยุชุมชนมีตั้งแต่ 1 คนถึงหลายสิบคน และคณะกรรมการที่ปรากฏในโครงสร้างมักมีมากกว่าคณะกรรมการที่ทำงานจริงๆ เสมอ แต่อย่างไรก็ตามมีคณะกรรมการที่ทำงานอย่างจริงจังและกระตือรือร้นเฉลี่ยสถานีละ 7 คน โดยสถานีวิทยุชุมชนที่มีคณะกรรมการน้อยกว่า 10 คน มีจำนวน 65 สถานีหรือร้อยละ 43.0 สถานีวิทยุชุมชนที่มีคณะกรรมการระหว่าง 11 – 20 คน มีจำนวน 56 สถานีหรือร้อยละ 37.1 และสถานีวิทยุชุมชนที่มีคณะกรรมการมากกว่า 21 คน มีจำนวน 30 สถานีหรือร้อยละ 19.9

สำหรับจำนวนผู้จัดรายการนั้น พบว่าสถานีวิทยุชุมชนมีผู้จัดรายการเฉลี่ยสถานีละ 14 คน เป็นผู้ชาย 9 คน ผู้หญิง 5 คน นอกจากนี้ สถานีวิทยุชุมชนจำนวน 68 สถานีหรือร้อยละ 43.4 มีผู้จัดรายการ 1 - 10 คน และสถานีวิทยุชุมชนที่มีผู้จัดรายการ 11 – 20 คน มีจำนวน 66 สถานีหรือร้อยละ 42.0 ส่วนสถานีวิทยุชุมชนที่มีผู้จัดรายการมากกว่า 21 คน มีจำนวน 23 สถานีหรือร้อยละ 14.6

2. การประชุมและการปรับผังรายการ คณะกรรมการสถานีวิทยุชุมชนส่วนใหญ่มีการประชุมปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการทุกเดือน กล่าวคือ มีถึง 64 สถานี หรือร้อยละ 41.6 และวิธีการที่ใช้รองลงมา คือ การประชุมตามสะดวก มี 42 สถานี หรือร้อยละ 27.3 อย่างไรก็ตาม เมื่อมีเรื่องต้องตัดสินใจอย่างเร่งด่วน คณะกรรมการจะใช้วิธีการเรียกประชุมวิสามัญ

สำหรับการมีส่วนร่วมในการกำหนด-ปรับเนื้อหา/ประเด็นของรายการของผู้ฟังนั้น วิธีการที่วิทยุชุมชนใช้มากที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมโดยการรับฟังคำแนะนำของกลุ่มผู้ฟังที่โทรเข้ามาในรายการ มีร้อยละ 29.9 ส่วนวิธีการรองลงมา คือ การบอกผ่านตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และให้ตัวแทนกลุ่มนำไปบอกคณะกรรมการวิทยุชุมชนอีกทีหนึ่ง มีร้อยละ 19.4 และมีเพียงร้อยละ 7.7 เท่านั้นที่สถานีวิทยุชุมชนทำแบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มผู้ฟัง

เมื่อพิจารณาถึงวิธีการปรับผังรายการล่าสุดของสถานีวิทยุชุมชนแล้ว ปรากฏว่าสถานีวิทยุชุมชนใช้วิธีการประชุมร่วมกันระหว่างคณะกรรมการกับผู้จัดรายการมากที่สุด มีร้อยละ 71.7 ส่วนวิธีการรองลงมา คือ ผู้จัดรายการปรับกันเอง มีร้อยละ 7.2 การที่ต้องใช้วิธีการดังกล่าว เป็นเพราะว่ามีการเข้า-ออกของผู้จัดรายการอยู่เสมอ จึงใช้วิธีการปรับกันภายในมากกว่า นอกจากนี้ผู้จัดรายการมักได้รับคำแนะนำจากผู้ฟังทางโทรศัพท์ และออกไปพบปะกับผู้ฟังและรับฟังความคิดเห็นอยู่เสมอๆ ดังนั้นผู้จัดรายการจึงรับรู้ความต้องการของผู้ฟัง

3. การเชิญคนท้องถิ่นมาร่วมรายการ มีน้อยมาก กล่าวคือ วิทยุชุมชนเชิญคนท้องถิ่นมาร่วมตามโอกาสไม่บ่อยมากนักมีจำนวน 95 สถานีหรือร้อยละ 62.5 ส่วนวิทยุชุมชนที่เชิญคนท้องถิ่นมาร่วมเป็นประจำทุกสัปดาห์มีจำนวน 36 สถานีหรือร้อยละ 23.7 นอกจากนี้ วิทยุชุมชนที่เชิญคนท้องถิ่นมาร่วมเป็นประจำทุกเดือนมีจำนวน 13 สถานีหรือร้อยละ 8.5 และวิทยุชุมชนที่ไม่เชิญคนท้องถิ่นมาร่วมเลยมีจำนวน 8 สถานีหรือร้อยละ 5.3

3.4 วิทยุชุมชนเพื่อชุมชน พิจารณาประเภทรายการที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน เนื้อหาที่เชิญคนท้องถิ่นมาพูดในรายการ และประโยชน์ที่คิดว่าคนในชุมชนได้รับ สรุปได้ดังนี้

1. ประเภทรายการ ส่วนใหญ่ตอบสนองความต้องการของผู้จัดและ/หรือผู้ฟัง กล่าวคือ วิทยุชุมชนมักนิยมจัดรายการเพลงและรายการข่าวสารภายในท้องถิ่นมากที่สุด มีร้อยละ 13.5 รายการที่นิยมจัดรองลงคือ รายการภูมิปัญญาท้องถิ่น มีร้อยละ 12.4 เมื่อพิจารณาตามภาคแล้ว ภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคใต้นิยมจัดรายการข่าวสารภายในท้องถิ่นมากที่สุด ส่วนภาคอีสานนิยมจัดรายการภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุด

รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงโดยเฉพาะ สถานีวิทยุชุมชนนิยมจัดกัน คือ รายการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพพจนานามัย มีร้อยละ 27.2 รายการรองลงมา คือ รายการเลี้ยงดูลูก-ดูแลครอบครัว มีร้อยละ 16.8 และสถานีวิทยุชุมชนที่ไม่มีรายการเกี่ยวกับผู้หญิงโดยเฉพาะมีร้อยละ 15.2

2. เนื้อหาที่คนท้องถิ่นถูกเชิญมาพูดในรายการ มีจุดเด่น คือ นอกจากจะเป็นการส่งข่าวสารภายในชุมชนและหาฟังไม่ได้จากวิทยุกระแสหลักแล้ว ยังใช้ภาษาที่คนฟังคุ้นเคยอีกด้วย โดยวิทยุชุมชนที่เชิญคนท้องถิ่นมาร่วมรายการ ส่วนใหญ่มักให้มาเล่าเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม/ประเพณีท้องถิ่น มีร้อยละ 29.0 และเนื้อหารองลงมาคือทำให้ความรู้ด้านการทำมาหากิน มีร้อยละ 26.6 ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสถานีวิทยุชุมชนมุ่งตอบสนองความต้องการของคนท้องถิ่นมากกว่าจะส่งถ่ายข้อมูลข่าวสารจากภายนอก ทั้งนี้ก็เนื่องจากข่าวสารจากภายนอกสามารถรับรู้ได้จากสื่อประเภทอื่น

3. **ประโยชน์ที่คนในชุมชนได้รับ** คณะกรรมการวิทยุชุมชนเห็นว่าวิทยุชุมชนเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนในหลายแง่มุมด้วยกัน อันดับแรก คือ คนในชุมชนได้รับความรู้และความบันเทิงจากวิทยุชุมชน มีร้อยละ 20.3 อันดับที่สอง คือ ข่าวสารภายในชุมชน เช่น คนหาย ของหาย เป็นต้น มีร้อยละ 19.4 อันดับที่สาม คือ คนในชุมชนรู้จักและเข้าใจความสำคัญและบทบาทของวิทยุชุมชนมากขึ้น มีร้อยละ 16.7

3.5 **วิทยุชุมชนไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจ** วิทยุชุมชนมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ทั้งค่าใช้จ่ายประจำและค่าบำรุงรักษา การศึกษาครั้งนี้รวบรวมจำนวนเงินที่วิทยุชุมชนใช้จ่ายประจำเดือน และสาเหตุแลแนวทางดำเนินงานที่มีหรือไม่มีโฆษณา สรุปได้ดังนี้

1. **ค่าใช้จ่ายประจำเดือน** สถานีวิทยุชุมชนมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 2807.00 บาท และสถานีวิทยุชุมชนร้อยละ 46 มีค่าใช้จ่ายน้อย 1,000 บาท แต่ถ้าสถานีวิทยุชุมชนที่มีการจ้างเจ้าหน้าที่ประจำ (มี 29 สถานี) ซึ่งส่วนใหญ่จะจ้างให้คุมเครื่องส่งและคอมพิวเตอร์ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 5,100.00 บาท โดยสถานีวิทยุชุมชนที่ใช้เงินจ้างเจ้าหน้าที่ประมาณ 3,000 – 5,000 บาทต่อเดือน มีร้อยละ 37.9 นอกจากนี้ สถานีวิทยุชุมชนที่มีหน่วยงานอื่นจ่ายค่าจ้างเจ้าหน้าที่ให้ มีร้อยละ 31.0 ซึ่งเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะทำหน้าที่อื่นนอกเหนือจากงานวิทยุชุมชนด้วย และไม่สามารถระบุค่าจ้างได้ว่าเป็นจำนวนเท่าไร

2. **การมีหรือไม่มีโฆษณา** ก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างคณะกรรมการ และระหว่างกรรมการกับผู้ฟัง จากกลุ่มตัวอย่างมีสถานีวิทยุชุมชนที่หันไปหาเงินจากการโฆษณาเพื่อนำไปใช้ดำเนินงานจำนวน 32 สถานี ปัจจุบันสถานีวิทยุชุมชน 22 สถานียังมีโฆษณาอยู่ และสถานีวิทยุชุมชน 10 สถานีได้หยุดโฆษณาแล้ว

เหตุผลที่สถานีวิทยุชุมชนยังคงมีโฆษณาอยู่นั้น เหตุผลอันดับแรก คือ ต้องนำเงินไปใช้จ่ายภายในสถานี เช่น ค่าน้ำ-ไฟฟ้า มีร้อยละ 46.8 เหตุผลรองลงมา คือ ไม่มีรายได้และไม่รู้จะหาวิธีการระดมทุนแบบไหน มีร้อยละ 20.0 ส่วนเหตุผลที่สถานีวิทยุชุมชนที่เคยมีโฆษณาและปัจจุบันหยุดโฆษณาแล้ว เหตุผลอันดับแรก คือ ขัดต่อปรัชญา/แนวคิดวิทยุชุมชน มีร้อยละ 29.7 และเหตุผลรองลงมา คือ ทำตามข้อตกลงของเครือข่ายวิทยุชุมชนที่ห้ามมีโฆษณา มีร้อยละ 18.5

เมื่อถามถึงทางออกของวิทยุชุมชน เมื่อไม่มีโฆษณาแล้ว กลุ่มตัวอย่างตอบว่าจะเขียนโครงการไปยังแหล่งทุนภายนอกชุมชนมากที่สุด มีร้อยละ 21.4 ส่วนแนวทางออกรองลงมา คือ ขอบริจาคจากคนในชุมชนมากขึ้น มีร้อยละ 21.0 และแนวทางอื่นๆ อย่างเช่น คณะกรรมการออกเงินเอง หรือขอการสนับสนุนจาก อบต. มีร้อยละ 15.6

3.6 **วิทยุชุมชนกับการแทรกแซงของรัฐ ทุน และกลุ่มการเมือง** การดำเนินงานของวิทยุชุมชนที่ยึดหลักการ “ของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” นั้นถูกแทรกแซงอยู่เป็นระยะๆ และมีความหลากหลายซึ่งสามารถแยกแยะได้ดังนี้ คือ การสั่งปิดสถานีทั้งแบบถาวรและชั่วคราว การสั่งระงับรายการบางรายการ การอนุญาตและชักชวนให้มีโฆษณา การสั่งห้ามมิให้ข้าราชการเข้ามามีส่วนร่วมหรือให้ความร่วมมือ การเข้ามาจัดรายการเพื่อหวังผลทางการเมืองหรือธุรกิจ และการส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบที่สถานี อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. **การแทรกแซงของรัฐ** ลักษณะการแทรกแซงของรัฐที่พบมากที่สุดคือการสั่งปิดสถานี่ มีร้อยละ 21.9 ลักษณะรองลงมาคือการที่เจ้าหน้าที่ของราชการมาตรวจสอบในสถานี่ มีร้อยละ 21.4 ส่วนการแทรกแซงลักษณะอื่นๆ ร้อยละ 11.2 คือ การส่งจดหมายมาเตือน ทหารหรือตำรวจมาตรวจเยี่ยมสถานี่ และการให้ไปรายงานตัวที่กองทัพ แต่อย่างไรก็ตามผู้ดำเนินงานวิทย์ชุมชนร้อยละ 45.5 ตอบว่าไม่ได้ถูกรัฐแทรกแซงเลย เนื่องจากประสบการณ์ที่ผ่านมา ทำให้วิทย์ชุมชนในปัจจุบันมี “การเซนเซอร์ตัวเอง” ก่อน เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐเข้ามาแทรกแซงอย่างอดีตที่ผ่านมา

2. **การแทรกแซงของกลุ่มการเมือง** ลักษณะการแทรกแซงของกลุ่มการเมืองที่มีมากที่สุด คือ การพยายามชักชวนวิทย์ชุมชนให้มีโฆษณา มีร้อยละ 6.9 ส่วนการเรียกไปคุยหรือโทรศัพท์ข่มขู่มีเพียง 1 ราย หรือร้อยละ 0.6 เท่านั้น นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 75.3 เห็นว่าไม่มีการแทรกแซงจากกลุ่มการเมือง เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการเมืองและวิทย์ชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อกันมากกว่าและเป็นการแทรกแซงที่ไม่ใช่เป็นการขู่บังคับ แต่กลุ่มการเมือง โดยเฉพาะกลุ่มการเมืองท้องถิ่น มักจะให้การสนับสนุนวิทย์ชุมชน โดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ให้ ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์และหวังผลทางการเมืองในระยะยาว

3. **การแทรกแซงของภาคธุรกิจ** ลักษณะการแทรกแซงของภาคธุรกิจที่พบมากที่สุด คือ การพยายามชักจูงให้วิทย์ชุมชนมีโฆษณาและให้รับสปอนเซอร์ มีมากถึงร้อยละ 22.4 และลักษณะการแทรกแซงรองลงมา คือ การพยายามโน้มน้าวหรือจูงใจให้คนในชุมชน กรรมการ และผู้จัดการเห็นว่าวิทย์ชุมชนต้องมีโฆษณา มีร้อยละ 15.8 แต่สถานี่วิทย์ชุมชนร้อยละ 29.4 เห็นว่าตนเองไม่ได้ถูกแทรกแซงจากภาคธุรกิจเลย และเห็นว่าภาคธุรกิจในชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นฝ่ายสนับสนุนเงินให้มาดำเนินงานวิทย์ชุมชนมากกว่า

3.7 **ปัญหาการดำเนินงานวิทย์ชุมชน** นับตั้งแต่ พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา วิทย์ชุมชนประสบกับปัญหาหลายด้าน ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาคลื่นทับ/คลื่นแทรก ปัญหาบุคลากร ปัญหางบประมาณ ปัญหาอุปกรณ์ในท้องสง และปัญหาการสร้างเครือข่าย/ความเข้มแข็งภายในชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. **ปัญหาคลื่นทับ/คลื่นแทรก** เป็นปัญหาที่วิทย์ชุมชนส่วนใหญ่ประสบอยู่ โดยวิทย์ชุมชนร้อยละ 35.5 มีปัญหาการใช้คลื่นความถี่ทับกัน และวิทย์ชุมชนร้อยละ 28.6 มีปัญหาเลขคลื่นความถี่ใกล้กันจนทำให้เกิดการแทรกหรือเบียดกัน ส่วนปัญหาพื้นที่ตั้งสถานี่ใกล้กันจนทำให้เกิดการแทรกหรือเบียดกันมีร้อยละ 21.2 และวิทย์ชุมชนร้อยละ 14.7 ไม่มีปัญหาคลื่นทับ/คลื่นแทรก จากปัญหาดังกล่าวมีวิทย์ชุมชนร้อยละ 38.3 สามารถแก้ไขปัญหาดคลื่นทับ/คลื่นแทรก ส่วนวิทย์ชุมชนอีกร้อยละ 61.7 ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดคลื่นทับ/คลื่นแทรกได้

2. **ปัญหาบุคลากร** ปัญหาที่พบมากที่สุดคือบุคลากรขาดความรู้ทางเทคนิคการใช้เครื่องสง การใช้ซีดี การใช้คอมพิวเตอร์ ฯลฯ มีถึงร้อยละ 19.7 ปัญหารองลงมาคือผู้จัดรายการขาดทักษะการจัดรายการที่มีประสิทธิภาพหลากหลาย/น่าสนใจ มีร้อยละ 16.6 แต่อย่างไรก็ตามสถานี่วิทย์ชุมชนร้อยละ 5.7 ไม่มีปัญหาด้านบุคลากร

เมื่อพิจารณาตามภาคแล้ว ปรากฏว่าภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน พบปัญหาบุคลากรขาดความรู้ทางเทคนิคเหมือนกับภาพรวมของทั้งประเทศ ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงใตพบปัญหาการขาดแคลนอาสาสมัครมากที่สุด และภาคตะวันตกพบปัญหาผู้จัดรายการขาดทักษะมากที่สุด

3. **ปัญหางบประมาณ** ในภาพรวมทั้งประเทศพบว่าปัญหาขาดแคลนงบประมาณเพื่อพัฒนาบุคลากร และซ่อมแซมเครื่องมือมีมากที่สุดถึงร้อยละ 52.5 และปัญหานี้ทำให้หลายสถานีด้อยค่าดำเนินการเพราะเครื่องเสียและไม่ถึงงบประมาณซ่อมแซม แต่อย่างไรก็ตามสถานีวิทยชุมชนที่ไม่มีปัญหางบประมาณมีร้อยละ 24.2 เมื่อพิจารณาตามรายภาคแล้ว พบว่าภาคตะวันตกไม่มีปัญหางบประมาณมากที่สุด การที่สถานีวิทยชุมชนเหล่านี้ไม่มีปัญหางบประมาณ เนื่องจากมีความสามารถในการระดมทุน หรือมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุนทั้งค่าใช้จ่ายประจำเดือนและการบำรุงรักษาเครื่องส่งและอุปกรณ์ต่างๆ

4. **ปัญหาอุปกรณ์ในห้องส่ง** ปัญหาการขาดอุปกรณ์ถ่ายทอดสดเป็นปัญหาที่สถานีวิทยชุมชนมากที่สุด มีร้อยละ 28.7 และปัญหารองลงมาคืออุปกรณ์ในห้องส่งมีไม่เพียงพอ มีร้อยละ 24.8 เมื่อพิจารณาตามรายภาคแล้ว ภาคเหนือไม่มีปัญหาอุปกรณ์ในห้องส่งมากที่สุด ส่วนภาคตะวันตกมีปัญหาอุปกรณ์ในห้องส่งมีไม่พอมากที่สุด

5. **ปัญหาการสร้างเครือข่าย/การสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน** สถานีวิทยชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาการสร้างเครือข่าย/การสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน มีร้อยละ 72.5 แต่ถ้าระบุถึงปัญหาในประเด็นนี้พบว่าถ้าสถานีวิทยชุมชนมีปัญหาแล้วไม่รู้จะไปปรึกษาใครเป็นปัญหาที่ถูกระบุไว้มากที่สุด มีร้อยละ 8.4 ส่วนปัญหาอื่นๆ ที่มีร้อยละ 12.6 ได้แก่ เครือข่ายขาดข้อมูลข่าวสารทำให้ไม่เท่าทันสถานการณ์ การติดต่อประสานงานในระดับภาคไม่ต่อเนื่อง และหน่วยราชการในชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

3.8 **แนวทางการดำเนินงานวิद्यชุมชน** วิद्यชุมชนกลุ่มตัวอย่างต้องการการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ในหลายแง่มุมด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีแนวทางดำเนินงานและข้อเรียกร้องต่อนโยบายของรัฐ พอสรุปได้ดังนี้

1. **การสนับสนุนจากเครือข่ายหรือองค์กรที่ทำงานส่งเสริมวิद्यชุมชน** สถานีวิद्यชุมชนกลุ่มตัวอย่างต้องการงบประมาณพัฒนาบุคลากรของสถานียมากที่สุด มีถึงร้อยละ 21.2 ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาบุคลากรที่ต้องการพัฒนาศักยภาพของคนทำงาน ความต้องการรองลงมาร้อยละ 20.1 คือต้องการวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาช่วยฝึกอบรมวิद्यชุมชนในด้านต่างๆ เมื่อพิจารณาตามรายภาคแล้ว ภาคอีสานและภาคตะวันออกมีความต้องการงบประมาณมาพัฒนาบุคลากรของสถานียมากที่สุด ซึ่งเป็นความต้องการที่เหมือนกับภาพรวมทั้งประเทศ ส่วนภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้ ต้องการวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาช่วยฝึกอบรมวิद्यชุมชนด้านต่างๆ มากที่สุด

2. **การดำเนินงานในภาวะความไม่แน่นอนของกฎหมาย** ในสถานการณ์ที่ยังไม่ได้มีการจดทะเบียนให้ถูกต้องและสถานภาพทางกฎหมายที่ยังไม่แน่นอนในปัจจุบัน สถานีวิद्यชุมชนร้อยละ 49.6 เห็นว่าวิद्यชุมชนควรดำเนินงานตามปกติ รองลงมาคือการร่วมมือกับเครือข่ายเรียกร้องให้มีกฎหมายรับรองสถานภาพ มีร้อยละ 41.6 ส่วนสถานีวิद्यชุมชนที่เห็นว่าควรเลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมืองและหยุดดำเนินงานมีร้อยละ 1.5 และ 3.5 ตามลำดับ

3. **การจดทะเบียน** การไม่มีกฎหมายรับรองวิद्यชุมชนในปัจจุบัน สถานีวิद्यชุมชนกลุ่มตัวอย่าง 74 สถานีย หรือร้อยละ 52.2 เห็นว่าควรจดทะเบียนกับคณะกรรมการร่วมระหว่างราชการ วิद्यชุมชน และภาคประชา

สังคม แนวทางรองลงมาร้อยละ 20.4 เห็นว่าควรมีการรับรองกันเองภายในเครือข่าย ส่วนสถานีวิทยชุมชนที่เห็นว่าไม่ควรจดทะเบียนกับหน่วยงานใดมี 23 สถานี หรือร้อยละ 16.2

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายวิทยุชุมชน สถานีวิทยชุมชนกลุ่มตัวอย่างต้องการให้รัฐบาลสำรวจสถานภาพและแยกประเภทวิทยุชุมชนออกจากวิทยุธุรกิจให้ชัดเจนมากที่สุด มีร้อยละ 27.6 รองลงมาคือส่งเสริม/สนับสนุนให้วิทยุชุมชนสามารถดำเนินการภายใต้ปรัชญา “ของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” มีร้อยละ 24.5 ส่วนความต้องการให้รัฐบาลจัดตั้งองค์กรเพื่อจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียงโดยเร็ว มีร้อยละ 22.3 และต้องการให้รัฐบาลสร้างความเข้าใจแนวคิด/หลักการวิทยุชุมชนที่แท้จริงให้กับสังคม มีร้อยละ 19.5 ส่วนความต้องการอื่นๆ ได้แก่ การออกกฎหมายวิทยุชุมชนให้ชัดเจน และความต้องการให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้ เป็นต้น

4. ข้อเสนอแนะ

4.1 การจัดประชุมร่วมกันของหน่วยงาน/องค์กรที่สนับสนุนวิทยุชุมชน ปัจจุบันมีหน่วยงาน/องค์กรหลายแห่ง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่สนับสนุนและเสริมสร้างศักยภาพของวิทยุชุมชน ดังนั้น การสรุปบทเรียนและการกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันของหน่วยงาน/องค์กรที่สนับสนุนวิทยุชุมชน นอกจากจะทำให้พื้นที่การทำงานและการจัดฝึกอบรมไม่ซ้ำซ้อนกันแล้ว ยังจะทำให้พื้นที่ทำงานขยายกว้างขึ้นไปอีกด้วย นอกจากนี้องค์กรสนับสนุนควรจะดำเนินงานที่ตอบสนองความต้องการของวิทยุชุมชน คือ การพัฒนาบุคลากรของวิทยุชุมชนในด้านเทคนิคการควบคุมและซ่อมแซมบำรุงรักษาเครื่องส่ง และการผลิตรายการที่มีคุณภาพ/หลากหลาย/น่าสนใจ

4.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ควรมีการจัดประชุมเพื่อสรุปบทเรียนร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้บริหารกับกลุ่มผู้ฟังของแต่ละสถานี และการจัดประชุมระหว่างกลุ่มผู้บริหารแต่ละสถานี เนื่องจากเป็นแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการเรียนรู้ร่วมกันว่าวิทยุชุมชนจะเป็นของชุมชน เพื่อชุมชน และโดยชุมชนได้อย่างไร นอกจากนี้การสรุปบทเรียนระหว่างสถานี ควรแยกสรุปเป็นประเด็นๆ ไป เช่น การสร้างการมีส่วนร่วม การผลิตรายการที่มีคุณภาพ การระดมทุน เป็นต้น โดยเลือกสถานีที่มีความเด่นชัดในประเด็นหนึ่งๆ มาสรุปบทเรียนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริงขึ้นมาชุดหนึ่ง จากนั้นก็นำชุดองค์ความรู้นั้นๆ ไปเผยแพร่ให้กับสถานีวิทยชุมชนที่มีความอ่อนด้อยในประเด็นนั้นๆ

4.3 การสนับสนุนกันและกันของเครือข่ายวิทยุชุมชน จากการทำงานที่ผ่านมาของแกนนำและผู้ปฏิบัติการในเครือข่ายระดับภาคและระดับประเทศ ทำให้มีองค์ความรู้ชุดหนึ่งที่สามารถนำมาถ่ายทอดและสนับสนุนกันและกันได้ ไม่ว่าจะเป็นชุดความรู้ทางด้านเทคนิคและการบำรุงรักษาเครื่องส่ง ความรู้ด้านการจัดรายการที่มีคุณภาพ ความรู้ด้านการสร้างการมีส่วนร่วม ฯลฯ ดังนั้น การจัดประชุมร่วมกันของผู้มีองค์ความรู้ชุดต่างๆ เพื่อจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่และร่วมกันออกไปสนับสนุนสถานีวิทยชุมชนที่ขาดความรู้ในประเด็น

ต่างๆ นับเป็นแนวทางหนึ่งของการสนับสนุนกันและกันของเครือข่ายวิทยุชุมชน กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

นอกจากนี้ เครือข่ายระดับภาคและระดับประเทศควรจะสนับสนุนการดำเนินงานของแต่ละสถานีวิทยุชุมชนด้วย กล่าวคือ การติดตามข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของวิทยุชุมชน “ลูกข่าย” ว่ากำลังประสบปัญหาด้านใดบ้าง ทั้งนี้ก็เพื่อให้การสนับสนุนด้านเทคนิค หรือฝึกอบรมบุคลากรด้านการจัดรายการและบริหารจัดการ หรือช่วยแสวงหาผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่สามารถช่วยเหลือประเด็นปัญหาต่างๆ ได้อย่างทันที่ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นการสร้างเครือข่ายทรัพยากรบุคคล

4.4 การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างราชการ วิทยุชุมชน และภาคประชาสังคม

เพื่อกำกับและดูแลการดำเนินการวิทยุชุมชนเป็นการชั่วคราว ในขณะที่ยังไม่มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระเพื่อทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เนื่องจากขณะนี้มีการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงขนาดเล็กเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งประเภทที่แสวงหารายได้ในเชิงพาณิชย์ และที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการแข่งขันและแย่งชิงการใช้ทรัพยากรคลื่นความถี่ในระดับท้องถิ่นตามมา

จากการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะพบว่าผู้ประกอบการวิทยุกระจายเสียงชุมชน มีความต้องการให้จัดตั้งคณะกรรมการกำกับ ดูแล การประกอบกิจการวิทยุชุมชนขึ้นเป็นการชั่วคราว เพื่อให้การประกอบกิจการวิทยุชุมชนในลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของภาคประชาชน สามารถดำเนินการต่อไปได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ในมาตรา 26 ที่กำหนดว่า ต้องจัดให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบ และต้องสนับสนุนให้ภาคประชาชนมีโอกาสใช้คลื่นความถี่ในสัดส่วนตามที่กำหนด

การจัดตั้งคณะกรรมการกำกับ ดูแล การประกอบกิจการวิทยุชุมชนชั่วคราวดังกล่าว ให้มีการจัดตั้งในลักษณะพหุภาคี กล่าวคือ มีตัวแทนจากภาคราชการ ตัวแทนผู้ประกอบการวิทยุชุมชน และตัวแทนภาคประชาสังคม ร่วมกันจัดตั้งขึ้นเป็นคณะกรรมการ โดยจัดแบ่งออกเป็นสามระดับ คือ ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับจังหวัด โดยให้คณะกรรมการในระดับประเทศมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนแม่บทในการใช้คลื่นความถี่ และกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินการวิทยุชุมชนในแต่ละพื้นที่ เช่น การออกใบอนุญาต การลงทะเบียน เป็นต้น ทั้งนี้ให้คณะกรรมการในระดับจังหวัดและระดับภาคเป็นผู้รวบรวมข้อมูลนำเสนอ และมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายร่วมกับคณะกรรมการระดับประเทศด้วย นอกจากนี้ คณะกรรมการระดับภูมิภาคทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างคณะกรรมการระดับประเทศกับระดับจังหวัด ส่วนคณะกรรมการระดับจังหวัดจะทำหน้าที่เป็นนายทะเบียน ตรวจสอบเพื่อออกใบอนุญาต ตลอดจนร่วมกับคณะกรรมการระดับภูมิภาคแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริงทั้งในระดับจังหวัดและระหว่างจังหวัดด้วย เช่น การเกิดคลื่นทับ/คลื่นแทรกข้ามจังหวัด เป็นต้น

เมื่อมืองค์กรอิสระที่มีหน้าที่กำกับดูแลกิจการกระจายเสียงเกิดขึ้น ให้คณะกรรมการในระดับจังหวัดและระดับภาคดำเนินการต่อไปโดยมีวาระและอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ข้อเสนอแนะข้างต้นเกิดขึ้นจากกระบวนการศึกษาในช่วงเวลาที่ยังไม่มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการประกอบกิจการวิทยุขนาดเล็ก ซึ่งในภายหลังสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ได้ผ่านการพิจารณาพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ โดยกำหนดในบทเฉพาะกาลให้คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) และคณะอนุกรรมการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เป็นผู้ดำเนินการให้ผู้ประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงชุมชนรับใบอนุญาตประกอบกิจการบริการชุมชนเป็นการชั่วคราว ซึ่งเป็นกลไกในระดับประเทศขึ้น

คณะผู้ศึกษา จึงมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้การกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุชุมชนและการจัดสรรคลื่นความถี่ สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงควรกำหนดให้มีคณะกรรมการทั้งในระดับภูมิภาคและระดับจังหวัดเพิ่มเติม ในลักษณะคณะกรรมการร่วม เพื่อให้การจัดสรรคลื่นความถี่และการออกใบอนุญาตชั่วคราวมีความโปร่งใสเป็นธรรม และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง